تێبینی:

١- کاپیتان و-ل. ڤیلچیڤیسکی لە کاتی شەڕی دووەمی جیهان لە کوردستانی ڕۆژهەڵات (ئێران) بووە و، لە نێزیکەوە شاهیدی ڕووداوەکانی ئەو سەردەمە بووە، زۆرجار لەگەڵ سەرکردەکانی کورد، بەتایبەتی قازی محەمەد و مستەفا بارزانی چاوپێکەوتن و وتووێژی هەبووە و، کاربەدەستانی سۆڤیەتی لە ڕووداوەکانی کوردستان ئاگادار کردووەتەوە. زمانی کوردیی زانیوە و، خاوەنی چەندین بەرهەمی بڵاوکراوە و بڵاونەکراوەیە لەبارەی کورد، دوو کتێبی دەستنووسی لە چاپ نەدراوی هەیە:

أ- کوردەکانی باکۆ- ڕۆژئاوای ئێران (تبلیس) ١٩٤٤ (بە ڕووسی).

ب- بزووتنەوەی نەتەوایەتیی کورد (تبلیس) ١٩٤٧ (بە زمانی ڕووسی).

٢- ئاشومۆڤ جەبرەئیل ئیسرافیلیڤیچ، لە شوباتی ١٩٤٥ تا تشرینی یەکەم ١٩٤٧ کونسوڵی سۆڤیەت لە ورمێ (ڕەزائییە) بووە و، دژی بەرژەوەندیی کورد بووە. لە زۆر نووسراودا بەهەڵە ناوی بەهاشیمۆڤ هاتووە.

٣- زاتیسڤ گریگۆری تیتوڤیچ باڵیۆزی سۆڤیەت لە ساڵانی ١٩٤٤-١٩٤٩ و ١٩٥٨-١٩٦١ لە عێراق بووە و، لە ١٩٦٣-١٩٦٨ باڵیۆزی سۆڤیەت بووە لە ئێران، کێشەی کورد بەوردی لەگەڵ بارودۆخی جیهان و ناوچەکە و، خەباتی ڕەوای وەک گەلێکی چەوساوە دەخاتە بەردەمی سەرۆکەکانی سۆڤیەت و، دەڵێ: کوردەکان بەرەو لای ئێمە هەستی خۆیان دەردەبڕن و هیوایەکی زۆریان بەئێمە هەیە و، دەڵێ کوردستان هاوسێی ئێمەیە و نابێ ئێمە بەرامبەر بەکێشەی کورد و، چارەنووسی ئەو گەلە بێ لایەن بین، تاکە دیپلۆماتی سۆڤیەت بووە لە دەرەوە کە کێشەی کوردی لە ئاستێکی بەرزدا باس کردووە و، لایەنگری یارمەتیی سۆڤیەت بەکوردان بووە و....

٤- موورادیان ئارام قەرەپیتوڤیچ لە ماکۆ لە تشرینی یەکەمی ١٩٤٦ تا حوزەیرانی ١٩٤٧ کونسوڵی سۆڤیەت بووە.

٥- کراسنیخ ئەرکادی ئاندەریوڤیچ کونسوڵی سۆڤیەت بووە لە شاری ڕەشت لە کانوونی دووەمی ١٩٤٥ تا تشرینی یەکەمی ١٩٤٥ و، لە شوباتی ١٩٤٥ تا حوزەیرانی ١٩٤٩ کونسوڵی سۆڤیەت بووە لە تەوریز و لە تشرینی یەکەمی ١٩٤٩ تا حوزەیرانی ١٩٥٠ کونسوڵی سۆڤیەت بووە لە ئەستەمبوڵ.

٦- مولەتۆف ڤیچیسلاڤ میخائلوڤیچ لە نێوان ساڵانی ١٩٣٩-١٩٤٩ و ١٩٥٣-١٩٥٦ وەزیری دەرەوەی سۆڤیەت بووە، پێش ئەوە و، لە هەمان کاتیش کە وەزیری دەرەوە بووە چەند پۆستی تری گەورەی تری پێ دراوە، لە ١٩٢١-١٩٥٧ ئەندامی مەکتەبی سیاسیی پارتی کۆمۆنیستی یەکەتیی سۆڤیەت و لە ١٩٣٧-١٩٥٨ ئەندامی پەرلەمانی یەکەتیی سۆڤیەت بووە و، بەپێی بەڵگە و دیکۆمنیت هەڵوێستی بەرامبەر بە کورد و کێشەی کورد باش نەبووە.

٧- ڤینۆرادۆڤ سیرگی ئەلکساندروڤیچ باڵیۆزی سۆڤیەت بووە لە تورکیا لە نێوان ١٩٤٠-١٩٤٨ لەپاشا لە فەرەنسا و میسر تا ١٩٧٠.

***

نەجەف قولی پەسیان نووسەری دوو کتێبی بەناوبانگی (مرگ بود بازگشت هم بود) و (از مەهاباد خونین تا کرانەهای اراس، تهران ١٩٤٨) تاکە ڕۆژنامەوان و پەیامنێری ئێران بووە، هەر لە سەرەتای ڕووداوەکانەوە، واتە لەکاتی هاتنی سوپای سوور و ئینگلیز بۆ ئێران لە ئابی ١٩٤١ (شەهریوەری ١٣٢٠) ڕووداوەکانی کوردستانی ڕۆژهەڵات و ئازەربایجان و شەڕی بارزانییەکان تا هاتنیان بۆ سۆڤیەت، لە ١٩٤١-١٩٤٧ خستووەتە ژێر چاودێرییەوە و، جگە لە نووسینی دوو کتێبی ناوبراو، دەیان هەواڵ و وتاری لە ڕۆژنامەی ئیتیلاعات-ی ئێران کە ڕۆژنامەیەکی دەوڵەتی بوو، هەروەها لە ڕادیۆی تارانەوە بلاوکردووەتەوە. وەک ڕۆژنامەنووس لەلایەن دەوڵەتی ئێرانەوە لەگەڵ سوپای سەرکوتکەری شا بۆ کوردستان و ئازەربایجان شاهێدی زۆر ڕووداو و شەڕ بووە و، لەگەڵ سەرکردەکانی کورد، وەک قازی محەمەد و مستەفا بارزانی و شێخ ئەحمەدی بارزانی و ژمارەیەکی تر چاوپێکەوتنی هەبووە و، وتووێژی لەگەڵدا کردوون. دەکرێ بڵێین تاکە ڕۆژنامەوان و نووسەری ئێرانییە کە تا ئێستە توانیویەتی زۆر ڕاستی لەسەر کورد بنووسێت، سەرەڕای ئەوەی زۆر شتی نووسیوە کە ئەویش لەژێر پاڵەپەستۆی دەسەلاتدارانی ئێران بووە و، زۆر شتیشی ویستووە بلاوبکاتەوە نەیانهێشتووە، ئەگەر وایش نەبوایە نەدەکرا ئەو دوو کتێبەی بلاوبێتەوە. بەڵام ئەو شتانەیش بۆ شان و باڵای شا و سوپای ئێرانی نووسیوە لە زۆر جێگەدا لەسەر ویستی کاربەدەستانی ئێران نووسیویەتی بەڵام ئەمە لە بایەخی کتێبەکە کەم ناکاتەوە. پەسیان چەند جار چاوی بە بارزانییەکان کەوتووە، وەک شێخ ئەحمەد و مستەفا بارزانی و ئەفسەرەکانی کورد. لە یەکێک لە کتێبەکانیدا چۆنیەتیی هاتنی ئەوان لە کوردستانی باشوورەوە بۆ ڕۆژهەڵات باس دەکات، باسی شەڕە گەورەکان دەکات کە لە هەموویاندا کورد سەردەکەون، باسی ئازایەتی و خۆبەختکەریی پێشمەرگەکانی کوردستان دەکات، باسی ڕۆحیەتی تێکشکاو و لاوازی سوپای ئێران هەر لە سەرەتاوە تا ئاودیوبوونی بارزانییەکان بۆ سۆڤیەت دەکات.

نووسەر باسی هاتنی سوپای ئێران بۆ ناو مەهاباد دەکات کە بە چ ترس و لەرزێکەوە هاتوون، هەم ژمارەیان، هەم چەک و تەقەمەنییان کەم بووە، هەم باوەڕیان نەکردووە بێ بەرەنگاری و کۆسپ بگەنە کوردستان و پایەتەختی کۆمار واتە مەهاباد. خوێنەر پاش خوێندنەوەکانی نووسەر بەو ئەنجامە دەگات کە دەتوانرا بەرگری لە کۆمار بکرێت. لێرەدا ناکرێ و لەجێی خۆیدا نییە لەو بارەوە بەوردی باسی ئەو شتە بکرێت. دەبێ ئەوەیش بگوترێت کە یەکەم کەس بووە لەبارەی کۆماری کوردستان کتێبی نووسیوە. سەرەڕای ئەوەی کە بەپێشنیاز و هاندانی داروودەستەی شا کتێبەکانی نووسی، بەڵام لە شاردنەوەی زۆر ڕووداو و ڕاستیدا نەبوو بەنووسەرێکی دەرباری پەهلەوی و ئازایانە و پسپۆرانە وەک ڕۆژنامەنووس و نووسەرێک مایەوە. نووسینەکانی زیاتر بۆ ڕژێم زەرەریان هەبوو بەپێچەوانەی ئەوەی ڕژێم چاوەڕێی دەکرد. نووسەر لەوەش نەترساوە ئەو ڕاستییە بڵێت کە ئەگەر دەستووری تەسلیم بوون لەلایەن ڕێبەرانی ئازەربایجان و کوردستانەوە نەبوایە و، سۆڤیەت پشتی ئەوانی بەرنەدایە چارەنووسی ئێران بەشێوەیەکی تر بوو. جگە لەوەی سوپا گەلی داگیرکەری تورکیا و ئێران و عێراق هەموو سنوورەکان دەگرن و، لە حاڵەتی ئامادەییدا دەبن بۆ ئەوەی بارزانییەکان بخەنە داوەوە. مرۆڤ لە ڕاپۆرتی کونسوڵی سۆڤیەت و لە

چاوپێکەوتنیـان لەگـەڵ چەندین لایەن، ورد بێـتـەوە بۆی دەردەکـەوێ چۆن بەجـاسـوسی و سـیـخـوڕی و دیپلۆمـات و پروپاگـەندە و پارە و چەک کـەوتوونەتە پیـلانێکی هەمـەلایەنە و، پێکەوە هەوڵی دامرکاندنەوەی خەباتی گەلی کوردیان داوە و، ئینگلیز و ئەمریکاش چ ڕۆڵێکی نامرۆڤانەیان هەبووە.

ئاخـۆ کـام سـەرکردەیەکی ڕزگـاریخـواز لە جیـهـاندا یان کـام چالاکیی شـەڕی پارتیـزانی، کـام گـەلی خۆبەختکەر ئەوەندە بەرەو ڕووی چەند ڕێژیمی دڕندە و داگیـرکەر لە هەموو لایەکەوە بـووە وەک کـورد و، سەرکردەیەکی وەک بارزانی توانیویەتی سەرکەوتووانە ئەو هەموو کەند و کۆسپە ببڕێت، خۆ ئەگەر ناپاکی و پشت بەردانی کۆماری مەهاباد نەبوایە، کورد تووشی ئەو تراژیدیا گەورەیە نەدەهات و، زۆر زەحمەت بوو کۆماری کوردستان هەڵوەشێتەوە و تووشی شکان بێت.

***

٤ی تشرینی یەکەمی ١٩٤٥ ژ ٦٣

نوێنەرایەتیی یەکەتیی سۆڤیەت لە بەغدا

بۆ سـەرۆکی بەشی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاسـتی کـۆمـیـسـاریای گـەلی لە کـاروباری دەرەوەی یەکەتیی سۆڤیەت هاوڕێ سامیلۆڤسکی ی. ڤ

لەگەڵ ئەم نووسراوەدا نامـەی کوردەکانتان کە بۆ نوێنەرایەتیی ئێـمە نێردراوە بۆ بەڕێ دەکەم، ئەم نامانە بۆ تێگەیشتن و لێکۆڵینەوەی ڕووداوەکان بەکەڵک دێن.

بەرپرسی دەفتەرداریی نوێنەرایەتیی سۆڤیەت لە بەغدا مارتینۆڤ

لە ئینگلیزییەوە وەرگیراوە

کۆمەڵەی کوردیی هیوا

بۆ هێژا و گەورە باڵیۆزی ئینگلیز لە بەغدا

بەڕێز

لەو هەلەی کە دەست کەوتووە، دەمەوێ ڕێز و سلاوی خۆمـتـان لە ناخی دڵەوە ئاراسـتـە بکەم و، بەشـانازییـەوە هۆکـانی شـۆڕشی نەتەوایەتیی کوردتان کـە ئێـسـتـە لە باکـوری عێـراقدا بەردەوامە بۆ باس بکەم. لە نامەکانی پێشـوودا ئێوەی بەڕێزمان لە کێشـەی کـورد ئاگـادارکـردەوە، ئەویش سـەبارەت بەو هەڵەیە بوو کـە کـۆنفـرانسی ئاشـتی دوای شەڕی یەکەمی جیـهـان و، هەروەها لە پەیمان و کۆنفرانسـەکـانی دواییـدا تووشی بوو، واتە دەرفەتی ئەوەی دا بەزۆرەملێ شارەکانی کوردستـان لە نێوان سێ دەوڵـەتی تورکیـا و ئێـران و عـێـراق و هەندێکیش بەسـەر سوریادا دابەش بکەن. دەوڵەتی ئەم وڵاتـانە دەسەڵاتی دیکتاتۆریی خۆیان بەسەر خەڵکدا سەپاندووە و، بەهەمـوو شێوەیەک هەوڵی سووک کـردنی گـەلی کوردیان داوە و، بچووکتـرین مـافی ئازادییـان وەک قسـەکردن و نووسین بەزمانی زگماکیی خۆی و، هتد... لێ زەوت کراوە. گەلی کورد ئەم دابەشکردنە کوشندەیەی پەسەند نەکردووە، لەبەرئەوەیە بەهەمـوو وزە و هێزی خۆیەوە دەیەوێ خۆی

لەم ڕووداوە دڵتەزێنە بپارێزێت و، هەوڵی گەیشتن بەمافی ڕەوای خۆی دەدا. هەرچەندە کورد نەیتوانی بەرێگەیەکی ئاشتییانە بگاتە داخوازییەکانی خۆی. بۆیە ناچار کرا لەم ٢٥ ساڵەی دواییدا بەهەڵگیرساندنی شۆڕشێکی خوێناوی بیەوێ ئەو مافە خوراوەی خۆی بستێنێتەوە و، بەم شێوەیە هەبوونی خۆی دەربڕێت. جێگەی زۆر داخیشە، هەندێ دەوڵەت کە بەرژەوەندیی خۆیان دەپاراست، لە ڕاونان و کوشتنی گەلی بێ دەسەڵات و ئاشتیخوازی ئێمە پشتیوانییان لە دەوڵەتانی ناوبراو کردووە، هەرچەندە بەگوێرەی ئەرکی سەرشانیان دەبوایە پاراستنی مافی گەلانیان لەئەستۆ بگرتایە، لەبەرئەوەی ئێمە دەوڵەتانی ناوبراو بەپارێزەری مافە دیموکراتییەکان دەزانین. کاتێک کە شەڕی دووەمی جیهانی دەستی پێ کرد تەواوی گەلانی زۆرلێکراو، لەگەڵ گەلی کوردیش کە یەکێک لەوانەبوو کەوتنە جموجۆڵ و ژیانەوە.

گەلەکەمان تاقە گەلێک بووە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست کە بەهەموو توانای خۆیەوە یارمەتیی هاوپەیمانانی داوە، بەتایبەتی یارمەتیی ڕاستەقینەی بەریتانیای گەورەی لە شەڕ دژی دەوڵەتی فاشیستی شا لە ئێران و، هەروەها لە کاتی ڕاپەرینی ڕەشید عالی گەیلانی لە عێراق و لە کاتی هێرش بۆ سەر ئەوروپادا، لاوی کورد بەمەیل و داخوازی خۆیان چوونەتە ریزی سوپای ئینگلیزەوە، بەو هیوایە دوای شەڕ بەسەربەخۆیی ولاتەکەیان بگەن، گەلی کورد هیوایەکی زۆری بەو بەڵێنانە بووە کە هاوپەیمانە گەورەکان بەگەلان و لەوانەیش گەلانی بچووکیان دابوو کە مافی سەربەخۆییان هەبێت و، بۆ خۆیان چارەنووس و کاروباری خۆیان دیاری بکەن. بەیاننامەی ئاتلانتیک لەسەرەوەی ئەم هەموو بەڵێنانەیە و، دەبوایە گەلانی لە ئازار و چەوسانەوە رزگار بکردایە تا مافی سروشتیی خۆیان بەدەست بێنن، ئەگەر گەلانی گەورە لە دژوارترین ساتی هەلومەرجی جیهان بەڵێنیان بەگەلانی زۆرلێکراو داوە، هەر بۆ ئەوە نەبووە لەسەر کاغەز بینووسن و دوای سەرکەوتن لە شەڕ لە بیریان بچێتەوە. گەلانی بچووک ئەو بەڵێنانەیان لەبیر ناچێتەوە و، وەک بەڵگەیەک بۆ داخوازە ڕەواکانیان پێشانی دەدەن.

نابێ ئەو مەترسییەی کە لەوانەیە ئەم گەلانە بۆ هێمنایەتیی جیهان هەیانە لەپێش چاونەگیرێت و ئەگەریێتو بەدادپەروەری و بەهەق کێشەکانیان چارەسەر نەکرێت.

گەلی کورد لە دابەشکردنی ولاتەکەی خۆیدا بەشداریی نەکردووە و، کاتێکیش کە شەڕ بەرەو کۆتایی دەڕۆیشت کورد چالاکیی سیاسی خۆی دەست پێ کردەوە و، داوای سەربەخۆیی کرد. کاتێک دەوڵەتی عێراق وەک دەوڵەتانی ئێران و تورکیا لەمەبەستی گەلی کورد ئاگادار بووەوە، هەموو توانای خۆی بۆ دەست تێوەردان و پێشگیری لە هەر شێوە بزووتنەوەیەکی گەلی کورد بەکارهێنا. پێش ئەوەی کۆنفرانسی ئاشتی ببەسترێت، هەوڵی زۆری دا نەهێڵێت دەنگی کورد بگاتە دنیای دەرەوە. لە ئەنجامی ئەم سیاسەتە، دەوڵەتی عێراق دەستی بەڕاونان و گرتنی نەتەوەپەروەرانی کورد کرد و، بەدەست کەوتنی بچووکترین بیانوو و گومان کەوتە زیندانی کردنیان و، ئیتر ئەنجامەکەی ئەوە

بوو کە لە ١٩٤٤دا بەناردنی سوپای سەرکوتکەر بۆ ناوچەی بارزان لە باکوری عێراقدا کەوتە دژایەتیی کوردان، بەڵام تووشی تێکشکانی گەورە بوو و، ناچارکرا داوای یارمەتی لە ئینگلیز بکات. هەر ئەو دەوڵەتەی ئینگلیز کە لە کاتی خۆی داوای پاراستنی هێمنایەتی و ڕێکوپێکی لە کورد دەکرد. لەبەرئەوەی دەوڵەتی عێراق لەو کاتەدا دۆستی هاوپەیمانەکان بوو و، گوایە بزووتنەوەی شۆڕشگێری کۆسپ دەخاتە بەردەمی چالاکیی سوپای هاوپەیمانەکان، کورد ئەم بۆچوون و پێشنیازەیان پەسند کرد و، لەو سەردەمەدا لەلایان ڕاست بوو، بۆ ئەم مەبەستەش دەیانویست پێوەندیی خۆیان لەگەڵ دەوڵەتی عێراقدا باشتر بکەن و، داوای جێبەجێ کردنی هەندێ داخوازیی سەرەتاییان لە دەوڵەتی عێراق، بۆ باشترکردنی باری ژیانی خەڵکی ناوچەکانی باشووری کوردستان کرد. بەڵام دەوڵەتی عێراق کە لەلایەن دەوڵەتی ئینگلیزەوە پشتیوانی لێ دەکرا، لە جێبەجێ کردنی ئەو بەرپرسیاریەتییەی بەئەستۆی گرتبوو وازی هێنا و، هاوکات دەستی بەرێکخستن و کۆکردنەوەی سوپا و پتەوترکردنی پێگە و، هێزی چەکداری خۆی کرد، بۆ ئەوەی پێش هەر شێوە بزووتنەوەی کوردی بگرێت، لە کاتێکدا دەیتوانی پشتیوانی مافی کورد بێت. دوای ئەم خۆ ڕێکخستنە، دەوڵەتی عێراق دەستووری بەموچەخۆران و پیاوانی خۆی لە ناوچەی بارزان دا تا زەمینە بۆ پاکانەکردنی دەستدرێژی و کردەوەی ناپاکانەی خۆی بکات و، هەموو تاوان و بەرپرسیاریەتی بخەنە ئەستۆی کورد و، وەک تاوانبار پێشانیان بدات و، بەبێ هیچ بناخەیەک گوناهباریان بکات. دەوڵەتی عێراق بڕیاری دا هێرش بکاتە سەر کوردستان و، ئەوەبوو ئەمە لە ڕۆژی ٦ی ئابی ١٩٤٥دا بەبێ هیچ ئاگەدارییەک، لە پێشاندا هێرشی کردە سەر ناوچەی بارزان و، ئەمە بوو بەهۆی داگیرساندنی ئەو شۆڕشەی باس دەکرێت، لە قەڵەمدانی بزووتنەوەی کورد لە باکوری عێراق وەک ئاژاوەیەکی ناوخۆیی یان خۆجێیی تەنیا درۆیەکی سازکراوی ڕێژیمی عێراقە و، بەمەبەستی ئاوەژووکردنی ڕووداوەکانە، بۆ ئەوەی وێنەیەکی ناڕاستی ڕوداوەکە بەدنیا بناسێن. ئەگەر بیروڕای گەلی کوردستانیان لەم بارەیەوە بپرسیایە بێ شک هەموویان پشتیوانییان لەم شۆڕشە دەکرد جگە لە تاخمێکی کەم کە نوێنەری هیچ کەس نین و، شەرەفی خۆیان بەپۆستێکی وەزارەت لە دەوڵەت دەفرۆشن و، بەپلەیەکی ناشایان دەگەن.

گەورەی بەڕێز: شەڕ کۆتایی پێ هاتووە، ئیتر هیچ بناخەیەک بۆ مەترسیی ئەوەی بزووتنەوەی شۆڕشگێرانە کۆسپ بخاتە سەر ڕێڕەوی شەڕ نابینرێت، ئەم بزووتنەوەیە ڕەنگدانەوەی هەست و ئاوات و ناڕەزاییی کوردی بەدبەختە کە لەسەر خاکی خۆیدا لەلایەن موچەخۆران و کاربەدەستانی دەوڵەتی عێراقەوە دەچەوسێندرێنەوە. ئەمە نیشاندەری خۆڕاگریی گەلە، بەربەرەکانی بەرامبەر زوڵم و زۆرییە و هیوا و هەوڵدانی بۆ ڕزگاربوون لەم ژیانە کوێرەوەرانەیەی تێی کەوتووە. دوژمنانی گەلی کورد توانیویانە ئەم گەلە لە مافی خۆی بێبەش بکەن، بەڵام نەیانتوانیوە دەنگی شۆڕشگێریی ئەو کپ

بکەنەوە. دەوڵەتی بەریتانیای مەزنی ئێوە باش لە ڕووداوەکانی عێراق ئاگادارە. چارەکە سەدەیەک هەبوونی دەوڵەتی عێراق نیشاندەری ئەوەیە، ئەم دەوڵەتە نەیتوانوە ئاشتیی نێوان کورد و عەرەب کە جیاوازییەکی زۆریان لەباری زمانی و خووڕەوشت و داوونەریتەوە هەیە، پێک بێنێت. لەبەرئەوە سەرکردەکانی دەوڵەتی عێراق ئەوەندە زانیاری و توانای پێویستیان لەباری سیاسی و بەڕێوەبردن نییە کە بتوانن ئەم کێشەیە چارەسەر بکەن و، لە ماوەی ناوبراودا هەر کاری ناهێژا و خراپیان دژی ئەم گەلە کردووە، ئەم ڕاستییانە بوون بەهۆی ئەوەی لە کوردستاندا دەستیان کردە سەرکوتکردنی هەرجۆرە هەنگاوێک کە نیشاندەری هەبوونی کورد بێت و، گرینگیی کوردستان و سەر و سامانی سروشتیی ئەوانی تێدابێت، لەبەرچاو نەگرتووە و، بایەخیان پێ نەداوە. بەداخێکی گران و قووڵەوە کورد، دەبینن کەوا کاربەدەستانی دەوڵەتی بەریتانیا دەست لە کاروباری ناوخۆی عێراق وەردەدەن و، بۆ هەندێ کەس کە توانا و هێزی سیاسی و داراییان هەیە و ژمارەشیان کەمە، لە چارەسەرکردنی گیروگرفتەکاندا دەرفەتیان ڕەخساندووە، بەڵام دەرفەتی هەندێ کەسیان نەداوە کە پشتگیری لە خەباتی کورد بۆ سەربەخۆیی بکەن.

ئێمە تکا لە خوا دەکەین کۆتایی بەنایەکسانی و، ناڕەوایی و کۆیلایەتی بێت و، لەباتی ئەوە دنیایەکی نوێ پێک بێت کە هەموو گەلان بتوانن مافی یەکسانیان لە هەموو جێگەیەکدا هەبێت و، بگەنە ئەو ئازادییەی گەلانی هاوپەیمان شەش ساڵ خەباتیان بۆ کردووە. لە کۆتاییدا داواتان لێ دەکەم بەئاگەدارییەکی پێویستەوە بڕواننە ئەم یادداشتە.

بەسوپاسەوە خزمەتکارتان: سکرتێری هیوا (بێ ئیمزا)

***

٤ی تشرینی یەکەمی ١٩٤٥

نوێنەرایەتیی یەکەتیی سۆڤیەت لە عێراق- شاری بەغدا

بۆ جێگری سەرۆکی کۆمیسیاریای کاروباری دەرەوەی یەکەتیی سۆڤیەت:

هاوڕێ دیکاترۆڤ. ڤ.گ

لەگەڵ ئەمەدا نامەی کوردەکانتان کە گەیشتووەتە نوێنەرایەتیی ئێمە بۆ ڕەوانە دەکەم، ئەم نامەیە بۆ لێکدانەوەی ڕووداوەکان بەکەڵک دێت.

تێبینی: ئەم نامەیە کە شەش لاپەڕەیە لەلایەن نێردراوی (باڵیۆزی) یەکەتیی سۆڤیەتەوە لە عێراق هاوڕێ (زاتیسڤ.گ) کە بۆ هاوڕێ (سامیلۆڤسکی.ی.ڤ) نێردراوە پێشکێشتان دەکرێت. نامەی ناوبراو دووەم جارە دەگاتە بەشی ڕۆژهەڵاتی

ناوەڕاستی وەزارەتی دەرەوەی یەکەتیی سۆڤیەت. دوای گەیشتنی وەرگێڕاوی نامەی ناوبراو بۆ ئێمە، بەهاوڕێ زاتیسـڤـمان ڕاگەیاند وەڵامیان نەداتەوە. هەڵگری نامەی کوردەکان سەرکردەیەکی بەناوبانگی کوردی ئێرانە کە لە کوردستانی ناوەندی ئێران لە چالاکیی سیاسیدا ناسراوە.

١٩٤٥/١١/٢٦

***

بۆ باڵیۆزی بەڕێزی یەکەتیی سۆڤیەت لەبەغدا

کۆپیە بۆ باڵیۆزی بەریتانیای گەورە و وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا

وەک ئاگادارن چەند ڕۆژ لەمەوبەر نامەی هاوبەشی ڕێبەر و سەرکردە و دانیشتوانی چەوساوەی کوردی مەریوان و هەورامان پێشکێشی باڵیۆزی سۆڤیەت لە تاران کرا. پێنج سەد هەزار ژن و منداڵی بنەماڵەی کورد کە بەتۆپ و ڕەشاش و باڵەفڕەی دۆستانی هاوپەیمانی فاشیستەکان لەناوچوون، ئەم گەلە چاوەڕێی کۆتایی هێنان بەم زوڵم و زۆرە دەکەن.

گەورەی بەڕێز: دەوڵەتانی هاوپەیمان شەش ساڵ شەڕیان کرد و، بەخوێنی ملیۆنان لاوی ئازا، ڕێژیمی نازیزمیان لەناوبرد، جێی داخە، تەنیا گەلی چەوساوە و بێ پشتیوانی کوردە کە بەساڵان لەژێر زوڵم و زۆری نازیستەکانی ئێران ماوەتەوە. ئەم دەوڵەتە، لەباری ڕەگەزی و ئایینی و زمانییەوە دژایەتیی ئێمە دەکات و، گەلی ئێمە لە هەموو لایەکەوە دەچەوسێتەوە و زوڵمی لێ دەکرێت. کەسیش ئاگای لە هاوار و دەنگیان نییە و، ئێستەش هەر لە کوێرەوەریدان. دەنگی چەکی فاشیزم لە هەموو دنیادا کپ بووە، بەڵام بەداخەوە دۆستان و هاوپەیمانانی نازیزم، واتە دەوڵەتی فارس هەر بەو چەکە نازیزستییەوە هێرشیان هێنایە سەر ئێمە و، مانگ و نیوێکە بەتانک و تۆپ و باڵەفڕە و ڕەشاش، وەک فاشیستەکان هەموو ڕۆژ بنەماڵەکانی کوردستانیان لەناو دەبرد. چەند جێی داخ و پەژارە دەبێت ئەگەر بێتو کوردە چەوساوەکان کە ژمارەیان دەگاتە چەند ملیۆن و، ساڵانی ساڵە کۆیلەی تورک و فارس بوون، لە داد و ماف وەرگرتن نائومێدبن. ئێستە ئاشتی لە دنیادا سەقامگیرە و، کەس ئاگای لە کوردستان نییە و، فارسەکان هەر بەو شێوە و سیاسەتی فاشییەکان دەجوولێنەوە، هەڵی ئەوەیان دەدرێتێ بەهەزاران کەس لە ژن و منداڵی کورد بکوژن، لە کاتێکدا ئێمە هیچ گوناهێکمان نییە، بەڵام ئەوانە هەر بیانوومان پێ دەگرن، بیانووی یەکەمیان ئەوەیە، ئێمە کوردین، هی دووەم: لەباری ئایینییە و، سێیەم: ئەوەیە کە کورد بێگانەپەرستن و وەک هیتلەر لە ڕادیۆ لە ڕۆژی سەرکەوتندا ڕای گەیاندبوو، «هەر ئەوەندە بگەینە ئێران

جـوولەکـە چەکـدارەکـان (واتە کـوردەکـان) لەناو دەبەین، چوارەم: داوای چەک کـردنی کوردەکـان دەکەن، وەڵامی یەکـەم بیـانوو ئەوەیە: ڕەگـەز (نەتەوە) ناگۆڕدرێت کـە ئەوان دەیانەوێت، وەڵامی بیـانووی دووەم ئەوەیە لە دنیـادا پەیڕەوانی هەزاران ئاییـنی جۆراوجۆر بەئازادی دەژین و، لەژێر سێبەری دادی دەوڵەتە زلهێزەکـاندان، لە وەڵامی بیانووی سێیەم دەبێ بوترێت ئاخۆ جگە لە ئێرانییەکان و نازییەکان کەسێکی تر هەیە زلهێزەکانی خۆش نەوێت، ئەو زلهێزانەی ڕزگارکەری گەلانی چەوساوە و لەناوبەری زوڵم و زۆربوون. لە وەڵامی بیـانووی چوارەم سـەبارەت بەچەکـدارەکـانی ئێـمـە کـە پیاوەکانمان بۆ پاراستنی خۆیان بەدەستیانەوەیە و، بریتیشن لە تفەنگ و بەپێی یاسا دەبێ تەسلیمی هاوپەیمانەکان بکرێت و، ئەگەر بێتو هاوپەیمانەکان ئێمە لە زوڵم و زۆری فارسەکان ڕزگار بکەن، ئەوا چەکەکانی خۆمان تەسلیم دەکەینەوە، لە بەغدا بێت یان لە سلێمانی، یان هەر شوێنێکی بیانەوێ. ئەگەریش وا نەبێت و فارسەکان بیانەوێ وەک سەردەمی پەهلەویی لێ بکەنەوە کە فێڵیان لە خەڵک کرد، چەکەکانیان لە خەڵک سـتـاندەوە و، پاشـان بیـست هەزار کـەس لە خـەڵکی ناسـراو و ئازای کـوردیان بەبێ دادگـەیی وەک ئاژەڵ لە زیندان و قـەسـری قـەجـەر هەڵواسی یان زیندانی کـرد، بنەماڵەکانیان دوورخرانەوە و، زەویوزار و سامانیان بەسەر ئەفسەرەکانی ئێراندا دابەش کران. بۆیە ئێمە لە ژیان و نامووسی خۆمان دەترسین، شتێکی عاقڵانە نییە ئەم هەموو سوپایە کە بەچەکی نازیستی پڕچەک کراون و، هەر بەو شێوە و مانۆڕانەی نازیستی خـەڵکی بێ تاوان کـە لە ئێران دەژین، دەکـوژن. لە کـۆتاییـدا دەڵێین، هەزاران ژن و منداڵی برسی و تینووی کورد لە چیا سامناکەکان بەچاوی پڕ لە فرمێسکەوە لە ڕێگەی ئێـوەوە دەست بۆ دەوڵەتە زلهێـزەکـان درێژ دەکـەن و، چاوەڕێی لەناوبردنی ئەم زوڵم و زۆرە بێ وێنەیە دەکەن. شتێکی دادپەروەرانە نییە، لە کاتێکدا ئێستە لە دنیادا ئاشتی و هێمنایەتیی هەیە، چەکی نازیستی هێشتا لە ئێراندا بەکاربهێنرێت. ئێمە پێمان وایە ئەگەر ئێوەی بەڕێز بۆ خولکەیەکیش بووە چاوتان بەم منداڵ و ئاژەڵە برسی و تینووە کە لە چیا و لەژێر بۆمبارانی باڵەفڕە و تۆپ و ڕەشاشن بکەوتایە، خەو و پشوودانتان لێ دەبڕا. لە ئێـوەی بەڕێز داوا دەکـەین بەزووترین کـات لێکۆڵـینەوە و بڕیار لەسـەر داواکاریی سەرکردەگەل و دانیشتوانی مەریوان و ناوچەی هەورامان بدەن کە پێشتریش لە ڕێگەی باڵیۆزی سۆڤیەتەوە لە تاران پێشکێشی هاوپەیمانان کراوە. تکایە وەڵامی ئەم خەڵکە کلۆڵە بدەنەوە.

سەرۆک

مەحمود کانی سانانی
عەزیزخان زادە

ئەسەد مەحموود شەریف

حەسەن ڕەزایی

مەحموود زەکی

حەسەن سوڵتان

مەحموود ڕەزا سامانی

.... نەخوێنرایەوە

تێبینی:

١- دیاری نەکراوە ئەوانەی ئیمزای ئەم دۆکیومێنتەیان کردووە، کێن.

٢- لە پاکاکەتەکە مۆری «پێنجوین لە کوردستانی عێراق- سلێمانی و بەغدا»ی پێوەیە و، وا دیارە لە بەغداوە هاتبێت.

١٩٤٥/٨/٦

وەرگێڕ: سافرۆنۆڤ. ئا

***

لە ئینگلیزییەوە وەرگێڕاوە

ڕێکخراوی نهێنیی کوردی «هیوا» ١٥ی ئەیلوولی ١٩٤٥

بۆ بەڕێز نوێنەری یەکەتیی سۆڤیەت لە بەغدا

لەو دەرفەتەی هەڵکەوتووە ڕێز و سڵاوی خۆمانتان پێشکێش دەکەین و، سەرنجی ئێوە بۆ ئەوە ڕادەکێشین کە ئێستە لە کاتێکدا پاش خەباتێکی سەخت و دژوار بۆ بەدیهێنانی ئازادی و لابردنی زوڵم و زۆر و ئازادکردنی گەلان لە کۆیلایەتی، ئاشتی دووبارە دەگەڕێتەوە بۆ هەموو جیهان. لە عێراقدا ئێمە پێچەوانەی ئەو شتە دەبینین، دەوڵەتی عێراق کە باش لە هەستی سەربەخۆیی کورد دەگات دەستی بەهێرش و ئاژاوەنانەوە لە باکوری عێراق کردووە بەو نیازەی پاکانە بۆ کردەوە نایاساییەکانی خۆی دژی کورد بکات و، گەلەکەمان لەناو بەرێت. کاتێک سوپای عێراق نەیتوانی بەئامانجی کردەوە ناشایانەکانی خۆی بگات، دەستی دایە کردەوەی بێ ڕەحمانە و زۆر خراپتر لەوەی نازییەکان کردیان، بەباڵەفڕە و چەکی قورس دەستیان بەبۆمباران کردنی گوندە کوردنشینەکان کرد و، بەبۆمب و گوللەی قورس و سووتێنەر کوردستانیان کاول کرد. بەمەبەستی ترساندنی خەڵک، دەوڵەتی عێراق دەستووری بەکۆمەڵ کوشتنی دانیشتوانی دا، هەموو ئەمانە ئێمەی ناچارکرد، بەرهەڵستیی جیددیی خۆمان دژی کردەوەی دەوڵەتی عێراق بەئێوە ڕابگەیەنین و، داواتان لێ دەکەین، ئەوەندە مەرحەمەت بفەرموون دەنگی لاوازی ئێمە بەمەبەستی کۆتایی هێنان بەم کردەوە بێ ڕەحمانەیە

بەدەوڵەتی بەڕێزتان ڕابگەیەن.

بەسوپاسێکی گەرمەوە

سکرتێری کۆمەڵەی هیوا

کۆپیە: باڵیۆزی بەریتانیای گەورە
نوێنەری وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا
نوێنەری چین

***

لە نوێنەرایەتیی یەکەتیی سۆڤیەت لە عێراق
١٤ی کانوونی دووەمی ١٩٤٥ شاری بەغدا

بۆ بەشی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی کۆمیسیاری گەلی لە کاروباری دەرەوەی یەکەتیی سۆڤیەت

لەگەڵ ئەمەدا وەڵامی زارەکیی نوێنەری یەکەتیی سۆڤیەت لە عێراق هاوڕێ زاتیسف-تان پێشکێش دەکەم کە لەسەر داوای وەزارەتی دەرەوەی عێراق سەبارەت بە کوردەکانی بارزانی دابووی، ئەو کوردانە لە ئەنجامی شەڕ و پێکدادان و چالاکی سوپایی لە عێراقەوە هاتوونەتە ناو خاکی ئێران:

سەرۆک وەزیرانی بەڕێز:

بەپێی داخوازی ئێوە، لە ٢٠ی تشرینی یەکەمی ١٩٤٥دا لە ڕێگەی سەرۆکی بەشی پێوەندییەکانی وەزارەتی دەرەوەی عێراقەوە، بەڕێز جەمالی پێم گەیشت. وێڕای بەڕێز و حورمەتەوە بەم شێوەیەی خوارەوە ڕادەگەیەنم:
دەوڵەتی یەکەتیی سۆڤیەت پێی وایە کێشەی هەڵهاتنی کوردە بارزانییەکان بۆ ناو خاکی ئێران شتێکی ناوخۆی ئێران و عێراقە، بەلەبەرچاوگرتنی پرەنسیپی دەست تێوەرنەدان لە کاروباری دەوڵەتی سەربەخۆ، دەوڵەتی یەکەتیی سۆڤیەت ناتوانێت دەستوور بەکاربەدەستانی سوپای خۆی بدات بۆ چەک کردن و گرتن و دەرکردنی ئەو کوردانەی عێراق کە لە ناو خاکی ئێراندان.

***

لە باڵیۆزی یەکەتیی سۆڤیەت لە تورکیاوە
بۆ جێگری وەزارەتی دەرەوەی یەکەتیی سۆڤیەت هاوڕێ دیکاترۆڤ. ڤ.گ

٢ی کانوونی دووەمی ١٩٤٥

بەپێی فەرمانی خۆتان، هەندێ زانیاریتان لەبارەی بارودۆخی کوردەکانی تورکیاوە کە

زۆرتر لەلایەنی نا ڕەسمییەوە وەرگیراوە، پێشکێش دەکەم.

سەبارەت بە ڕاگەیاندنی دەوڵەتی نەتەوایەتیی کورد لە کوردستانی ئێران و جموجۆڵی کوردەکانی عێراق، بەتایبەتی خەباتی مەلا مستەفا بارزانی لە دژی دەوڵەتی عێراقدا و هاتنی بۆ کوردستانی ئێران، دەوڵەتی تورکیا دەستی داوەتە هەندێ هەنگاو بۆ پێشگیری لە بڵاوبوونەوەی بزووتنەوەی کورد لەناو کوردەکانی تورکیادا. ڕێبەرایەتیی تورکیا مەترسیی هەرە گرینگ لە یەکگرتنی کوردەکانی ئێران و عێراق و تورکیا و سووریادا دەبینێت. لەم دواییانەدا ڕۆژنامەکانی تورکیا بەئاشکرایی دەترسن کە پێکهێنانی دەوڵەتی کوردی لە کوردستانی ئێران مەترسیی بۆ هاوسێکان، واتە عێراق و تورکیا و سوریا هەبێ و، سەرکردەکانی کورد وەک مەلا مستەفا و، هەروەها قازیی محەمەدیش بەتاڵانکەر ناو دەبەن. بۆ پێشگیری لە هەر جۆرە جموجۆڵێک لە کوردستانی تورکیا لە کانوونی یەکەمی ١٩٤٥دا ئەنجوومەنی تورکیا یاسای ژمارە ٢٨٨٤ی دانا کە لە ٣١ی کانوونی یەکەمی ١٩٤٥ ئەم یاسایە دووبارە پەسەند کرایەوە، ئەمە پێوەندیی بەبەڕێوەبردنی ویلایەتەکانی تونجەلە (یاسای تایبەت بەتونجەلە) بوو، درێژ کرایەوە. دوای ئەمە ڕاپەڕینی کوردەکان بەسەرۆکایەتیی شێخ سەعید لە نیسانی ١٩٢٥ ڕووی دا کە بەشێوەیەکی بێ ڕەحمانە لەلایەن دەسەڵاتدارانی تورکیاوە سەرکوت کرا. ئەو ڕاپەڕین و تێکهەڵچوونانەی هێزەکانی دەوڵەتی تورکیا و کوردەکان کە لە نێوان ساڵانی ١٩٣١-١٩٣٢دا ڕوویان دا لە ناوچەکانی کیری (نێزیک ئارارات) ئەنجامەکەی بوو بەهۆی دوورخستنەوەی بەکۆمەڵی خێڵەکانی کورد بۆ ڕۆژئاوای تورکیا. لە ساڵی ١٩٣٥دا ڕاپەڕینی خێڵانی کورد ڕووی دا کە ژمارەیان لە ٥ هەزار کەس زیاتر بوو و، دەوڵەتی تورکیا بۆ بەربەرەکانی و سەرکوتکردنیان ٢٥ هەزار سەربازی خۆی ناردە ئەوێ و، بوو بەهۆی شەڕێکی یەکجار توند و خوێناوی. ئەوەبوو دوای سەرکوتکردنی ئەم ڕاپەڕینە ڕێژیمی تورکیا یاسای ٣١ی کانوونی یەکەمی ١٩٣٥ی دژی کوردان دانا، بەپێی ئەم یاسایە جەنەراڵەکانی سوپای تورکیا کران بە پارێزگاری ویلایەتەکانی کوردستان. ئەوەبوو لە تەواوی پۆست و ئیدارەی ناحیە و ناوچەکاندا ئەفسەرانی سوپای تورکیایان دانابوو، پارێزگارەکان دەسەڵات و ماف و ئیمتیازی وەک وەزیرەکانیان پێ درابوو کە ئەمانە بەپەسەندکردنی وەزیری بەرگری دیاری دەکران و، پارە و مووچەیان وەک کاربەدەستانی مەدەنی لەسەر خەزێنەی وەزارەتی بەرگری پێ دەدرا و، بەپێی یاسای پارێزگاکان ئەمانە دەسەڵاتی سوپایی و دادگەییشیان هەبوو. بەپێی یاسای تورکیا دەبێ حوکمی کوشتن بەپەسەندکردنی ئەنجوومەنی تورکیا جێبەجێ بکرێت، بەڵام لەویلایەتەکانی تونجەلەدا حوکمی هەڵواسین بەپەسەندکردنی پارێزگاری تونجەلە بەڕێوە دەچێت. گوبێرناتوری تونجەلە لە هەمان کاتدا

سەرۆکی بەڕێوەبەرایەتیی چوارەمی تایبەتی پشکنینیشە. ئەم یاسایە تەنیا ویلایەتی تونجەلە ناگرێتەوە بگرە ویلایەتەکانی ئەلعەزیز و مالاتیا و سیواس و ئەرزەنجان و ئەرزەڕۆم و گومیشانی و بەنگیلیش دەگرێتەوە. جگە لەوە «یاسای تایبەت بە تونجەلە» لە ویلایەتەکانی سیرت، هەکاری، موش و بتلیس و ناوچەکانی باشووری ویلایەتی وانیش کە ڕاستەوخۆ و بەڕواڵەت سەر بەپارێزگای تونجەلە نین، دەگرێتەوە. بەڵام کردوویانەتە سەر ئیدارەی چوارەمی پشکنینی تایبەت کە سەرۆکەکەی پارێزگاری تونجەلەیە. بەم شێوە دەسەڵاتی ئەم یاسایە هەموو ویلایەتەکان دەگرێتەوە کە کورد تیایدا دەژین. لەویلایەتەکانی سەرسنوور یاسایەکی تایبەتی کار دەکات، ئەم یاسایەی تورکیا بۆ ویلایەتە کوردنشینەکان زیاتر لە یاساکانی ئیمپراتۆریەتی ئینگلیز لە موستەعمەرەکانیدا دەچێت. بەڕواڵەت هەندێ ویلایەتی کوردی جیاجیا هەن، بەڵام تەواوی دەسەڵات لەدەستی پارێزگاری تونجەلەدایە (وەک نوێنەری پاشای بەریتانیا لە هیندە). لە ویلایەتەکانی کوردیدا یەک قوتابخانە بەزمانی کوردی نییە، بەگشتی لەوێ تەنیا لە شارە گەورەکاندا قوتابخانە هەیە ئەویش بۆ منداڵانی مووچەخۆری تورکە. هەلی کارکردن لە ئیدارەکانی دەوڵەتی و لە سەرکردایەتیی سوپای تورکیا بەکورد نادەن، تەنانەت هەلی کارکردنیشیان لە کارگەکانی دەوڵەت پێ نادەن؛ تەنیا لە چەند شاردا هەلی کار بەکوردەکان دراوە، ئەویش بۆ کۆڵکێشی و گسک دان و بۆیاخچییەتی و هەندێ کاری سووک و پیسی تر.

دەوڵەتی تورکیا هەمیشە ڕووداوی ویلایەتەکانی کوردنشین دەشارێتەوە. ڕۆیشتن بۆ ئەو ویلایەتانە سنووردارە و، کۆچ و ڕۆیشتن بۆ ناوەندی ئەنادۆڵ بەربەست کراوە. دەوڵەتی تورکیا پەرە بەشەڕی ناوخۆی نێوان هۆزەکانی کوردستان دەدات بۆ ئەوەی لە داخوازییە پێویستەکانیان لا بدات. بەپێی یاسای سەرژمێریی تورکیا ژمارەی کورد کەس نایزانێت و، دیاری کردنی ژمارەی کورد زۆر زەحمەتە. لەبەرئەوە دیاری کردنی ژمارەی دانیشتوانی تورکیا بەپێی باری نەتەوەیی نییە، بگرە بەپێی زمانی ئاخاوتنە. (واتە ئەوەی تورکی بزانێت تورکە- وەرگێڕ) بەپێی سەرژمێری تورکیا ژمارەی دانیشتوانی کورد کە بەزمانی کوردی قسە دەکەن تەنیا ١٠٪ی گشتی پێک دێنن.

بەپێی ئەم سەرژمێرییە لە تورکیا ١,٨٠٠ ملیۆنێک و هەشت سەد هەزار کورد دەژین، بەڵام ئەمە ڕاست نییە، لەبەرئەوەی لە سەرژمێریی تورکیادا کە باری نەتەوایەتیی تێدا نییە، بگرە بەپێی قسەکردن دیاری دەکرێت، ژمارەی دانیشتوانی کورد کەم کراوەتەوە و، تەواوی ئەو کوردانەی بەتورکی قسە دەکەن بەتورک ژماردراون. ژمارەی تەواوی کورد لە تورکیا دەگاتە ٢ تا ٢,٥ ملیۆن سەر، ماوەیەک لەمەوبەر سەرۆکی ئیدارەی پشکنینی تایبەتیی ژمارە ٤ی پارێزگاری تونجەلە داندراوە کە کابرایەکی سوپاییە

بەناوی جەنەراڵ ئەکرەم بایدۆرە، ئەمە لە پێشان فەرمانەدەی لەشکری ١٠ی سوپای تورکیا بوو، هەروەها کابرایەکیش لەلایەن بەرێوەبەرایەتیی هێمنایەتی و وەزارەتی ناوخۆی تورکیا نێردراوە بۆ ئەوێ. جەنەراڵ ئەکرەم بایدۆر دوای گرتنی ئەستامبۆل لە ١٩٣٢ لەلایەن ئینگلیزەوە ماوەی پێنج ساڵ فەرمانەدەی پۆلیسی ئەستامبۆڵ بووە و، وەک کابرایەکی بێ بەزەیی و خوێنمژ ناسراوە، کاتێک فەرمانەدەی یەکە (وحدة)ی ١٠ی سوپای تورکیا بوو، سەرشۆڕی و بێ شەرمییەکی زۆری بەسەرداهات، ئەویش لەسەر دزی و تاڵان.

ئەفسەرەکانی ئەم یەکەیە لە چیرکیس بوون لە کاتی بوومەلەرزەکەدا کە لە ئەنجامدا هەزاران کەس کوژران. لەباتی ئەوەی یارمەتیی لێ قەوماوان بدەن دەستیان بەکۆکردنەوەی شتی بەنرخ لەناو ماڵە کاول کراوەکاندا کرد و، پاشان ئەم تاڵانە دەدەن بەئەکرەم بایدۆر. ئەم تاخمە دز و رێگرە دەستووری کوشتاری بەکۆمەڵی کورد و پێشگیریی لە پەرەسەندنی بزووتنەوەی کورددا پێ درابوو. کێشەی کورد یەکێک لەو خاڵە گەورانەی وتوویژی تورکیا و عێراق بووە کە ئێستە بەکۆتا هاتووە. ئەنجامی ئەم وتوویژانە مۆرکردنی پەیمانێک بوو بۆ (گەڕاندنەوەی تاوانباران) و پرۆتۆکۆڵێک بۆ (هاوکاریی هاوبەش لە ئاسایش و هێمنایەتی). لە وتوویژی ناوبراودا کوردەکان وەک (کەسانی بەمەترسی) لەقەڵەم دران و، کوردە هەڵهاتووەکان دەبێ تەحویلی یەکتر بدەنەوە. کوردەکان بەبەستنی ئەم پەیمانە زۆر نیگەرانی چارەنووسی خۆیانن. وەک رۆژنامەکانی نێزیک بەنوێنەرایەتیی تورکیا لە بەغدا هەواڵ دەدەن ژمارەیەکی زۆر لەو خێڵە کوردانەی عێراق کە بەشدارییان لە شەڕ دژی سوپای عێراقدا کردووە پاش بەستنی پەیمانی عێراق و تورکیا ڕایان کردووەتەوە وڵاتانی هاوسێ (ئێران و سوریا)، واتە ئەو ناوچانەی کوردیان تێدا دەژین. سوپای تورکیا بۆ چەک لێ کردنەوە لە خەڵک دەستیان داوەتە جموجۆڵ و، ژن و منداڵان کەوتوونەتە بەرپەلامار و ئازاردان. خەڵکی تریش بەتاوانی گومان لەوەی گوایە چەکیان شاردووەتەوە، زۆریان لە کوردستان دەردەکرێن، یاخۆ دەیانبەن بۆ سەربازی. بۆیە لاوانی کورد ئامادەی خزمەت لە ریزەکانی سوپای تورکیادا نین و، بەهۆی ئەم کردەوە نالەبارانە لە سوپا هەڵدێن.

تەنانەت لە رۆژنامەی ئولوسن هەموو رۆژێ ئاگەداری لەسەر ونبووەکان (هەڵاتووەکان) بڵاودەبێتەوە. لەبەرئەمە کاربەدەستانی تورک بەئەنقەست ئەو کوردانە دەبەنە ناو سوپا کە تەمەنیان نێزیکی تەمەنی سەربازی بووەتەوە. هەروەک لە پێشان ئێوەم ئاگادار کردووە تورکە دیموکراتەکان لە کاتی رێکخستن و ئامادەکردنی پرۆگرامی پارتی سۆسیالیستدا، لەبارەی کێشەی نەتەوایەتییەوە لێکۆڵینەوەیان کردووە و بریاریان داوە. زۆربەی دیموکراتەکان لەسەر ئەوەن ئەگەر بێتو راپەرین لە ناوچە کوردنشینەکان

دەست پێ بکات دەبێ پشتیوانیی لێ بکرێت و، بۆ گەیشتن بەئۆتۆنۆمی یارمەتیی کوردان بدرێت. سەبارەت بەسەربەخۆیی کوردستان تورکە دیموکراتەکان ئێستە بیروڕایان ئەوەیە کە دەوڵەتی وا لە سەردەمی ئێستە بێ شک دەبێتە موستەعمەرەی ئینگلیز. دیموکراتەکان هەروەها بیروڕایان ئەوەیە کە دەبێ لە چاپەمەنییەکانی دەرەوەدا لەسەر کێشەی کورد بنووسرێت، بۆ ئەم مەبەستە لەم بارەوە ئەوانە وتاری پێویستیان ئامادەکردووە.

باڵیۆزی سۆڤیەت لە تورکیا ڤینۆگرادۆڤ

١٩٤٦/٤/٥

***

١٨ی حوزەیرانی ١٩٤٧

بۆ سەرۆکی ئەنجوومەنی وەزیرانی یەکەتیی سۆڤیەت هاوڕێ ستالین ی.ڤ

بەپێی ئەو هەواڵانەی بەوەزارەتی ناوخۆی یەکەتیی سۆڤیەت گەیشتووە، لە کوردستانی ئێران لە ناوچەی ڕەزائییە (باکور-ڕۆژئاوای گۆلی ورمێ) لە مانگی مارتی ١٩٤٧دا شەڕ لە نێوان سوپای ئێران و کوردەکانی عێراق (خێڵی بارزانی) دەستی پێ کردووە، ئەویش لەبەرئەوەیە کوردەکان ئامادە نەبوون چەک دابنێن و گوێڕایەڵی یاسای ئێران بن. کوردەکانی (خێڵی بازرانی) لە ١٩٤٥دا لە عێراقەوە هاتوونەتە ئێران.

١٥ی حوزەیرانی ئەمساڵ کەرتەکانی سوپای سنووروانیی ٤١ی نەخچەوان لە ناوچەی باشووری گۆلی ئاخ گەل لە ئێران لە ناوچەی باشووری ڕۆژئاوای سەرسنووری ئێران و یەکەتیی سۆڤیەت چاویان بەفڕینی باڵەفڕەکانی ئێران کەوتووە، یەکێک لەو باڵەفڕانەی ئێران لە سنووری سۆڤیەت بەقووڵاییی دوو سەد کیلۆمەتر هاتە ناو خاکی ئێمەوە، هەر لەم ماوەیەشدا چەند بۆمب تەقیوەتەوە، لە سات ١٣ لە سنووری ئێرانەوە دەستەیەکی چەکدار نێزیکەی ٢٠ کەس بەرەو لای ئێمە کەوتبوونە ڕێ و، لە سات ١٦ دوو کەس لەم چەکدارانە هاتنە ناو خاکی یەکەتیی سۆڤیەت، یەکێک لەوانە بەناوی میرحاج ئەحمەد تاهیر خۆی بەئێمە ناساند. ڕای گەیاند کە سکرتێری تایبەتیی سەرکردەی کورد (لە خێڵی بارزانی) مەلا مستەفایە و، لەلایەن مەلا مستەفاوە نامەیەکی بۆ کۆمیساری سنوورەوانی یەکەتیی سۆڤیەتی هێنابوو، لە نامە و وتەکانی ڕاگیراواندا وا دیارە کە گرووپی مەلا مستەفا پاش ئەوەی لەگەڵ سوپای ئێران تووشی تێکهەڵچوون و شەڕ بوون و، خێڵە کوردەکانی ئێران پشتیوانییان لێ نەکردن، لە هەمان کاتیشدا پێویستییان بەخواردەمەنی بووە، لەبەرئەوەیە هاتوونەتە سەر سنووری سۆڤیەت-ئێران بەو مەبەستەی بێنە ناو خاکی یەکەتیی سۆڤیەتەوە.

له ١٦ی حوزەیران سات ٨ سەرۆکی ئەم خێڵە مەلا مستەفا لەگەڵ پارێزەرەکانی تایبەتی خۆی کە ژمارەیان ٢٠ تا ٢٥ کەس دەبوون بەمەبەستی وتووێژ و چاوپێکەوتن لەگەڵ سنوورەوانانی یەکەتیی سۆڤیەت سەبارەت بەهاتنیان بۆ ناو خاکی ئێمە هاتە سەرسنوور. وەزارەتی ناوخۆی یەکەتیی سۆڤیەت دەستووری بەفەرماندەکانی سوپای سنوورەوانانی ناوچەی ئازەربایجان داوە کەوا پاراستنی سنوورەکان بەهێزتر بکەن. هەروەها لەم ناوچەیەدا بەهیچ شێوەیەک هیچ وتووێژێک لەگەڵ کوردەکاندا نەکرێت و، ئەگەرهاتوو کوردەکان ویستیان بێنە ناو خاکی یەکەتیی سۆڤیەتەوە رابگیرێن و چەک بکرێن.

١٧ی حوزەیران لەلای ئێرانەوە هاتنی هەندێ دەستەی بچووکی مەلا مستەفا بۆ ناو خاکی یەکەتیی سۆڤیەت دەستی پێ کرد، لە هەمان کاتیشدا دەستەکانی سنوورروانی ٤١ی نەخچەوان هاتنی دوو دەستە لە سوپای دەوڵەتی ئێرانیان لەناو خاکی ئێراندا بەدی کردووە کە بۆ دۆزینەوەی دەستە چەکدارەکانی مەلا مستەفا دەگەڕێن.

بۆ سات ٢٢ ڕێکەوتی ١٧ی حوزەیران ١٦٠ کورد هاتوونەتە ناو خاکی ئێمە کە ٤٠ تفەنگ و ٦ دەمانچە و ٤ دووربین و ١٦٢٠ فیشەکمان لێ سەندن. هاتنی دەستبەسەر گیراوەکان بۆ سەر سنوورمان، ئێمە وا تێ دەگەین بەهۆی مەترسییان لە سوپای ئێرانە کە بەدوایان کەوتوون. ئەمانە ڕایان گەیاند کە مەلا مستەفا بەچەکدارەکانیەوە نێزیکەی ٣٠٠ سێ سەد کەس دەبن و لەسەر ڕۆخی ڕووباری ئاراس لەناو خاکی ئێران لەسەر سنووری سۆڤیەت- ئێرانن. کوردە هاتووەکان دەگوازرێنەوە بۆ پشت سنوور و، لەلایەن سنووروانانەوە پارێزگارییان لێ دەکرێت. لەلای یەکێک لەو ڕاگیراوانە بەناوی میرحاج ئەحمەد حاجی تاهیر نامەیەک دۆزراوەتەوە کە بەزمانی عەرەبییە، وەرگێڕاوەکەی پێشکێش دەکرێت. (بەداخەوە نامە عەرەبییەکەم وەچەنگ نەکەوت – هەورامی).

***

کۆپیەی وەرگێڕاوی نامەکە لە عەرەبییەوە

جێگری وەزیری ناوخۆی یەکەتیی سۆڤیەت

بۆ جەنەراڵیزمی یەکەتیی سۆڤیەت هاوڕێ ستالین ی.ڤ

(١) هەروەک دەزانن ئێمە لە عێراق بۆ ڕزگاریی کورد لە دژی دەوڵەتی عێراق ڕاپەڕین، دوای ئەوە لە ساڵی ١٩٤٥دا هاتینە ئێران و، پەنامان بردە بەر سوپای سۆڤیەتیی جێگربوو لەوێ، ئێمە لە بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەدا بۆ ڕزگاریی گەلانی ئازەربایجان و کورد لە ئێراندا بەشداریمان کرد.

(٢) له ١٠ کانوونی یەکەمی ١٩٤٦ هێزە دیموکراتییەکانی ئێران لەژێر پاڵەپەستۆی کۆنەپەرستاندا خۆیان بەدەستەوە دا، بەڵام ئێمە لەبەربەرەکانی بەردەوام بووین و، گەلانی تریش لەگەڵ ئێمەدا بەشدارییان کرد. ئەگەر بەگ و ئاغا کوردەکان یارمەتیی دەوڵەتی عێراقیان نەدایە، ئێمە بۆ ئێران پاشەکشێمان نەدەکرد و، لە خەباتی خۆمان بەردەوام دەبووین.

(٣) لەو ماوەیەدا بەهاوبەندیی کۆنەپەرستانی تورکیا و عێراق ئێمە لە مەترسیی لەناوچووندا بووین، ئێمە هێزێکی زۆرمان نەبوو بەڵام هێشتاش خۆمان لەبەر پاڵەپەستۆی کۆنەپەرستاندا ڕاگرت و، زیانێکی گەورەمان لێ دان. ئێمە لەسایەی ڕۆحیەتی شۆڕشگێڕانەی خۆمانەوە سەرکەوتین و، هێزەکانی خۆمانمان پاراست. ئێمە ئامانجمان کوردستانی عێراق بوو بەڵام بەهۆی دەست تێوەردانی هەندێ تاخمی کۆنەپەرست ناپاکیمان لەگەڵدا کرا. ئێمە لە عێراق سوپای تورکیامان بینی کە یارمەتی کۆنەپەرستانی عێراقیان دەدا و، ئەمەبوو بەهۆی ئەوەی ناچار بین بۆ ماوەیەک واز لە خەبات بێنین و هێزەکانمان بۆ خەبات لە داهاتوو بپارێزین.

(٤) ئێمە ناچار کراین بێینە سەر سنوورەکانی یەکەتیی سۆڤیەت و، لە گەمارۆی سوپای ئێران خۆمان ڕزگار کەین، ئەمەش پاش ئەوە چووینە ناو خاکی تورکیا و لەوێوە بۆ سەر سنووری سۆڤیەت.

لە ماوەی ٢٠ ڕۆژی ڕێپێواندا تا سەر ڕووباری ئاراس، ئەم ٢٠ ڕۆژە کۆنەپەرستانی ئێران نیازیان ئەوەبوو لەناومان ببەن؛ بەڵام پاش شەڕێکی سەخت و خوێناوی گەیشتینە سەر سنووری یەکەتیی سۆڤیەت.

(٥) لەم وەختەدا پێنج سەد شۆڕشگێڕی بارزانی لەسەر سنووری یەکەتیی سۆڤیەتدان، لەناو ئێمەدا بریندار و شەکەت زۆرن، ئێمە وەک هەموو گەلانی دیموکراتخواز، پێویستیمان بەئازادی هەیە، چاوەڕێی یارمەتی لە هاوڕێ ستالین دەکەین.

بۆیە هاتینە ناو خاکی سۆڤیەت، دەزانین دەوڵەتی یەکەتیی سۆڤیەت دیموکراتیترین دەوڵەتی کرێکار و جوتیارە. لەبەر ئەو بارودۆخەی ئێمە تێی کەوتووین، تکایە یارمەتیمان بدەن.

هەر بژی هاوڕێ ستالین و هەموو گەلانی یەکەتیی سۆڤیەت

ڕێبەری بزووتنەوەی دیموکرات و شۆڕشگێڕانەی کوردستانی عێراق

سەرۆکی پارتی دیموکراتی کوردستان: مەلا مستەفا بارزانی

لەلایەن جەنەراڵ لیتینانت ستاخانوف - ١٨ی حوزەیران ١٩٤٧

***

١٩ی حوزەیرانی ١٩٤٧

بۆ هاوڕێ ستالین ی-ڤ
بۆ هاوڕێ مۆلەتۆڤ ڤ.م
بۆ هاوڕێ بیریا ل. پ

بۆ خستنەپاڵ ڕاگەیاندنی وەزارەتی ناوخۆی یەکەتیی سۆڤیەت لە ١٨ی حوزەیرانی ئەمساڵ، لەبارەی دەستەکانی کوردی عێراقەوە ڕادەگەینم: لە کۆتاییی ڕۆژی ١٨ی حوزەیرانی ئەمساڵ دەستەکانی کورد بەسەرۆکایەتیی مەلا مستەفا بارزانی کە ژمارەی سەرجەمیان ٤٩٩ کەسە هاتوونەتە ناو خاکی یەکەتیی سۆڤیەت و، ئەم شتانەیان لێ سەندراوە: تفەنگ ٣٠٣، تەماتیک ٥، دەمانچە ٥٥، نارنجۆک ٥٤، دووربین ١٣، فیشەک ١٣٠٠٠.

کوردە ڕاگیراوەکان نێردراون بۆ شاری نەخچەوان و لەژێر پاراستنی سنووروانانن، بەپێی ڕاگەیاندنی مستەفا بارزانی لەبەر زەحمەتیی پەڕینەوە لە ڕووباری ئاراس بەچەک و تەقەمەنییەوە، ناچاربوون لەسەر ڕووبارەکەدا لەناو خاکی ئێران سێ سەد تفەنگ و سەد دەمانچە و ١٥٠ نارنجۆک و هەندێک تەقەمەنییان لەناو قامیشەکان بەجێ بهێڵن، سنووروانان ڕایان گەیاند کەوا ئەم چەک و تەقەمەنییە لەلایەن سوپای ئێران دۆزراونەتەوە و، دەستییان بەسەرداگیراوە. بەدەستووری ئێمە فەرماندەی سوپای سنووروانانی ناوچەی ئازەربایجان جەنەرال مایۆر هاوڕێ مالتسۆڤ لەگەڵ مستەفا بارزانیدا وتوویژی کردووە، بارزانی وتوویەتی: «ئێمە لە بزووتنەوەی دیموکراتی لە ئازەربایجانی ئێران چالاکانە دژی کۆنەپەرستان خەباتمان کردووە و، ئەم خەباتەش تا ئەم ڕۆژانەی دوایی هەر بەردەوام بووە. لەبەرئەوەی بۆ لەناوبردنی شەڕوانانی ئێمە، ئێران سوپایەکی زۆری بەپشتیوانی هێزی ئاسمانی بەکارهێنابوو، ئێمە بڕیارمان دا لەپێناو پاراستنی دەستەکانی خۆماندا بێینە ناو خاکی یەکەتیی سۆڤیەتەوە»، هەروەها مستەفا بارزانی ڕای گەیاند کە ئەو و هەموو هەڤاڵەکانی: «وازیان لە کشتوکاڵ هێناوە و، هۆگری شەڕی چەکداری بوون، ئێستا ئامادەی هەر شێوە دەستوورێکی یەکەتیی سۆڤیەتن بۆ خەبات لە دژی کۆنەپەرستانی ئێران».

ئێمە دەستوورمان پێ دراوە بەوردی ئاگەداری مستەفا بارزانی و هەڤاڵەکانی بین.

جێگری وەزیری ناوخۆیی یەکەتیی سۆڤیەت: سیرۆڤ

***

٢٤ی حوزەیرانی ١٩٤٧

بۆ هاوڕێ ستالین ی.ڤ

بۆ هاوڕێ مۆلەتۆڤ ڤ.م

بۆ هاوڕێ بیریا ل.پ

لەسەر داوای وەزارەتی ناوخۆی یەکەتیی سۆڤیەت لە ڕێکەوتی ١٩ی حوزەیرانی ئەمساڵدا لەبارەی هاتنی دەستەکانی کورد لە ئێرانەوە بۆ یەکەتیی سۆڤیەت ڕادەگەینم:
٢٣ی حوزەیرانی ئەمساڵ لەلایەن کۆمیسەری سنوورەوانی ناوچەی جولفاوە (پادپالکونیک) عەقید باقیرزادە نامەیەکمان پێ گەیشتووە کە دەوڵەتی ئێران داخوازیی گەڕانەوەی کوردە ڕاگیراوەکان بەسەرۆکایەتیی مەلا مستەفا بۆ ئێران دەکات.
تێبینی: وەرگێڕاوی نامەی کۆمیسەری سنوورەوانی ئێرانی پێشکێش دەکرێت.

وەزیری ناوخۆی یەکەتیی سۆڤیەت کرۆگلۆف.س

کۆپیەی وەرگێڕاوی لە فارسییەوە

بەڕێز کۆمیسەری سنوورەوان

بەشانازییەوە ڕادەگەینم کە مەلا مستەفا بەخێڵەکەیەوە (بارزانی) نێزیکەی ٢٠ ڕۆژ لەمەوبەر دیسانەوە سنووری تورکیایان بڕیوە و هاتوونەتە ناو خاکی ئێران، سەرەڕای ئەوەی دەوڵەتی ئێران هەموو هەنگاوێکی بۆ دەسگیرکردنی ئەمانە هەڵگرتووە؛ بەڵام بێ سوود بووە و ئەوانە گوندەکانیان تاڵان و ڕووت کردووەتەوە(*).
٢٠ی حوزەیرانی ئەمساڵ لەژێر پاڵەپەستۆی سوپای ئێران، بارزانییەکان کە ژمارەیان زیاتر لە ٤٠٠ کەسە تەواوی چەکەکانیان لە ناوچەی سارانج لەناو خاکی ئێمە بەجێ هێشتووە و، پاشان هاتوونەتە ناو خاکی یەکەتیی سۆڤیەت و، خۆیان بەدەست کاربەدەستانی ئێوە داوە.
بۆ ئەوەی پێوەندییەکانی دۆستایەتیمان تێک نەچێت، داوای گەڕانەوەی ئەو چوار سەد کەسە ڕێگر و چەتانەتان لێ دەکەین.

لەگەڵ ڕێز بۆ ئێوە

کۆمیسەری سنوورەوانی ناوچەی جولفا

(پادپالکونیک) عەقید باقیرزادە

***

(*) بارزانی و هەڤاڵەکانی لەم کاروانەدا خەباتکاری ڕێگەی ئازادی بوون و بۆ ڕزگاریی وڵاتەکەیان تێ دەکۆشان. جێگەی سەرسامییە کە سۆڤیەتەکان ئەم هەموو ڕەوشتانەیان دەدەنە پاڵ. بڵاوکەرەوە: ئاراس

١٠ی شوباتی ١٩٤٩
K ٥١٩

بۆ هاوڕێ ستالین

وەزارەتی ناوخۆی یەکەتیی سۆڤیەت لەبارەی هەڵسوکەوت و چلۆنیایەتیی دەستەکانی کورد کە لە ١٩٤٧ەوە هاتوونەتە ناو خاکی ئێمە، ڕاپۆرتێکتان ئاراستە دەکات. دەستەکانی کورد بەسەرۆکایەتیی مستەفا بارزانی کە ژمارەیان ٤٩٩ کەسە لە ١٧ و ١٨ی مایسی ١٩٤٧ لەلایەن ئێرانییەکانەوە کەوتبوونە بەر پەلامار و دواکەوتن، بەچەک و تەقەمەنی و وڵاخەوە سنووری سۆڤیەت و ئێرانیان بڕیوە و، هاتوونەتە ناو خاکی یەکەتیی سۆڤیەتەوە و، ڕاگیراون و چەک کراون. مستەفا بارزانی ڕای گەیاند کە چەکدارەکانی لەناو خاکی عێراقدا ڕێک خراون و، ماوەی ١٥ ساڵە ژیانێکی کۆچەری دەبەنە سەر و، تفاق و خواردەمەنی و تەقەمەنییان لە ڕێگەی ئێرانەوە دەست خستووە. بارزانی بۆ ماوەی پشوودان داوای مانەوە لە یەکەتیی سۆڤیەت دەکات.

سکرتێری کۆمیتەی ناوەندیی پارتی کۆمۆنیست (بەلشەویک)ی ئازەربایجان باقرۆڤ بەدەوڵەتی یەکەتیی سۆڤیەت پێشنیازی نیشتەجێ کردن و، ڕێکخستنی خواردەمەنی و دابین کردنی تفاق و فێرکردنی کاری سوپایی بۆ دەستە چەکدارەکانی بارزانی لە یەکێک لە ئۆردوگاکانی سەر ڕۆخی دەریای گاسپی (خەزەر) کردووە. بەپێی بڕیاری دەوڵەت لە کوردەکانی بارزانی سێ دەستە گورهان (لق)ی پیادە، دەستەی تۆپخانە و مین چاندن و، گرووپی پێوەندی و تانک پێک هات. لەلایەن وەزارەتی هێزە چەکدارانی یەکەتیی سۆڤیەتەوە ٢٠ ئەفسەری سوپای سۆڤیەت بۆ فێرکردنی کاروباری سوپایی بۆ پیاوەکانی بارزانی تەرخان کرابوون.

بەڵام پاش ماوەیەک دەرکەوت مستەفا بارزانی کابرایەکە لە باری سیاسییەوە نەشارەزا و نەخوێندەوارە و(*)، بەتەمایە شێخ نشینێک لە هۆزە کوردەکان دروست بکات و خۆی بیێتە سەرۆکیان. بارزانی هاتنەکەی خۆی بۆ یەکەتیی سۆڤیەت بەشتێکی کاتی دەزانێت و هیچ بەرپرسیارییەک بەئەستۆ ناگرێت. هەر بەهۆی ئەم هەڵوێستەی بارزانییە کە باقرۆڤ ئەم بەرپرسیارەتییەی خستە بەردەمی دەوڵەتەوە تاوەکو دەستە کوردەکان لەناو خاکی ئازەربایجان، لەسەر سنووری ئێران دوور بخرێنەوە. بەپێی بڕیاری ئەنجوومەنی وەزیرانی یەکەتیی سۆڤیەت لە ٩ی ئابی ١٩٤٨ ژمارە

(*) هەموو ئەم تۆمەتانە لەبەرئەوەیە کە هەوڵ و کۆششی کاربەدەستانی سۆڤیەت بۆ بە(کۆمۆنیست کردنی) بارزانی و هەڤاڵەکانی بەفیڕۆ چووە، بۆیە زۆر بێ شەرمانە ئەم سیفەتە دوور لە ڕاستانەیان دەخەنە پاڵ. بلاوکەرەوە: ئاراس.

٢٢ .١٣١-٣٩٤٣ وەزارەتی ناوخۆی یەکەتیی سۆڤیەت، دەستەکانی بارزانی لە باکۆوە گوازرانەوە بۆ ناو خاکی ئۆزبەکستانی سۆڤیەت و، لە ئۆردوگای پێشووی وەزارەتی دەرەوە (ئێستگەی کۆمسۆمۆڵی سەرووی هێڵی شەمەندەفەری تاشقەند). لەباری ژیان و فێرگەی سوپاییەوە ڕێکوپێک دامەزران.

لە کۆتایی ١٩٤٨دا مستەفا بارزانی لەسەر ئەوە سوور بوو کە چاوی بەسکرتێری کۆمیتەی ناوەندیی پارتی کۆمۆنیستی (بەلشەویک) ئۆزبەکیەن هاوڕێ یوسوپۆڤ بکەوێت، ئەوە بوو داواکارییەکەی جێبەجێ بوو. بارزانی لەم چاوپێکەوتنەدا ناڕەزایی خۆی لەسەر چۆنیەتیی باری ژیانیان دەربڕی و، بۆ ڕوونکردنەوەی باری ژیانیان و بەرنامەکانیان داوای چاوپێکەوتنی لەگەڵ هاوڕێ ستالین کرد. مستەفا بارزانی هەروەها داوای لە یوسوپۆڤ کردبوو کە ٥ ئەفسەر لە کەسەکانی خۆی بۆ دیتنی خولی حزبی بنێردرێنە قوتابخانەی حزبی لە شاری تاشقەند، جگە لە فێربوونی وانەی سەربازی و ئەفسەری، کادری باڵەفڕەوانی و تانکداری و خراپکاری ئامادە بکەن. لە کۆتاییی ئەم وتوویژانەدا بارزانی هەروەها وتی: ئەگەر بێتو دەرفەتی ڕۆیشتنی بۆ مۆسکۆ ڕێک نەخرێت بەخۆکوشتن کۆتایی بەژیانی دێنێت. لەم دواییانەدا ڕێبەرایەتیی دەستەکانی بارزانی لەسەرەوەی هەموویان مستەفا بارزانی ناڕازی بوونی خۆی لەو بارودۆخەی تیایدان دەردەبڕن، خەرجیی ساڵانەی دەستەکانی بارزانی لە ١٩٤٩ بەگشتی ٦,٦٦٢,٤٦٧ ڕۆبڵ بووە.

بەرەچاوکردنی ئەوەی کە زیاتر ڕاگرتنی دەستەکانی بارزانی لەم بارودۆخەدا لەوانەیە تووشی گیروگرفت و ناخۆشیمان بکەن، وەزارەتی ناوخۆی یەکەتیی سۆڤیەت بەپێویستی دەزانێت، دەستەکانی کورد هەڵوەشێنەوە و، بەگرووپی بچووک بچووک دابەش بکرێن و، بۆ ناوچە قووڵەکانی ئۆزبەکستانی یەکەتیی سۆڤیەت دووربخرێنەوە، تاکو بەم جۆرە نەتوانن پێوەندییان لەگەڵ یەکتردا هەبێت، بەم شێوەیە بارزانی و هەڤاڵە هەرە نێزیکەکانی دەرفەتی پێوەندی گرتن و کارتێکردنیان لەسەر دوورخراوەکان نابێت و، لە پێوەندی گرتندا بێ بەش بکرێن و، دەبێ کاربەدەستانی خۆجێیی بۆ دابین کردنی کار بۆ ئەو کوردانە لە ئیدارەکانی کشتوکاڵ و پیشەسازیی کۆمار بەرپرسیاربن. بەجێ گەیاندنی ئەم ئەرکە و ئاگاداربوون و چاودێری کردنیان بخرێتە ئەستۆی دەزگاکانی وەزارەتی ناوخۆی ئۆزبەکستان، لەگەڵ هاوڕێ یوسوپۆڤ ئەم پێشنیازە پەسەند کراوە.

هاوڕێ مۆلەتۆڤ پێشنیازی وەزیری ناوخۆی یەکەتیی سۆڤیەتی پەسند کردووە.

وەزیری ناوخۆی یەکەتیی سۆڤیەت س-کرۆگلۆڤ

***